

**WEBOVÉ STRÁNKY VĚNOVANÉ TVORBĚ MLÁDEŽE
V TEREZÍNSKÉM GHETTU A JEJICH VYUŽITÍ PŘI VÝUCE**

MATOUŠ BIČÁK – FRANTIŠEK TICHÝ

In years 1942–1944 was published a magazine Vedem in Terezín ghetto. It was published in secret by 13–16 yeared boys under the leadership of Peter Ginz and Kurt Kotouč. In these days they are 800 pages of this magazine in the Terezín Memorial. On these pages everyone can read many poems, novels and papers about life in Terezín. In the year 2010 students and teachers of the Nature school (high school in Prague) published a website about this topic – i tis on www.vedem-terezin.cz. Everyone could read here all the 800 pages of Vedem and many materials for school and history lessons.

Key words: Terezín ghetto; magazin Vedem; jews

V říjnu 1941 rozhodlo nacistické vedení o vybudování židovského ghetta z města Terezín. Během následujících měsíců a let sem byly deportovány desetitisíce občanů Protektorátu Čechy a Morava, Německa i dalších evropských zemí, kteří byli na základě Norimberských zákonů označeni za Židy. Vnitřní organizace ghetta byla zčásti předána židovské samosprávě pod vedením rady starších, byť pod neustálým dohledem posádky SS a početného oddílu českých četníků. Během léta 1942 bylo pak právě židovskou radou rozhodnuto, že děti a mládež budou v Terezíně ubytováni ve zvláštních domovech a bude jim věnována zvýšená péče – nejen co se týče stravy, ale i výchovy a vzdělání. Prvním z těchto dětských domovů byl chlapecký domov v budově bývalé terezínské školy, v době ghetta označované jako objekt L 417. Chlapci byli rozdělení zpravidla podle věku po cca 40 osobách do jednotlivých tříd. Ubytovací podmínky v tomto domově byly méně stísněné, než bylo v Terezíně zvykem, dětem se věnovali vychovatelé, obvykle bývalí učitelé nebo skautští vedoucí, kteří byli často jen o několik let starší než nejstarší z jejich svěřenců.

V jednotlivých chlapeckých domovech, tzv. „heimech“, panoval pravidelný režim úklidu, sportovního i kulturního programu, jednoduché manuální práce a vyučování, které ovšem probíhalo tajně. I když konkrétní náplň a zaměření programu a výchovy v jednotlivých domovech závisela na konkrétních vychovatelích, lze vysledovat některé společné rysy. Především tu byl kladen důraz na výchovu ve společenství a pro společenství, rozvoj solidarity a schopnosti spolupracovat. Velmi podstatným rysem terezínské výchovy byla co největší participace dětí na všech aktivitách, včetně jejich přípravy a organizace. Tak fungovala ve většině heimů, s určitou formou samosprávy, v rámci které byla část pravomocí i zodpovědnosti předána zvoleným nebo jmenovaným chlapcům. Zároveň byla budována i hrdost na kolektiv příslušného domova, což bylo podtrhováno mj. vlastním znakem, hymnou a mnohdy též časopisem, který v různé podobě a kvalitě vycházel na většině domovů.

Nejproslulejším chlapeckým domovem byl Domov 1, tzv. Republika Škid, který sdružoval nejstarší chlapce. Vedoucím vychovatelem byl profesor českého jazyka z Brna Valter Eisinger. Tento levicově smýšlející pedagog se po několika měsících hledání rozhodl ustanovit v Domově 1 samosprávu silně inspirovanou pedagogickými systémy v tehdejším Sovětském svazu (sám název „Republika Škid“ odkazuje ke stejnojmenné knize, věnované škole pro bezprizorní

v porevolučním Petrohradě – systém samosprávy zavedený Eisingerem v Domově 1 má se systémem popisovaným v této knize mnoho společného). Lze ale tušit i inspiraci prací Antona S. Makarenka a nelze vyloučit ani vlivy skautské výchovy, systém kladných bodů po vzoru Foglarova *Modrého života* apod. Není předmětem našeho příspěvku fungování zdejší samosprávy rozebírat,¹ důležité pro nás je, že současně se samosprávou vznikl, na popud tehdy čtrnáctiletého Petra Ginze, časopis *Vedem*. I když nebyl mezi dětskými terezínskými časopisy jediný, je jistě v mnohém směru vyjímečný (především zásluhou Petra Ginze, ale i prof. Eisinger a v této souvislosti trochu opomíjeného Kurta Kotouče). Především je to dáno rozsahem a pravidelností vydávání, ale i obsahem a jeho dopadem na život společenství Domova. Od prosince 1942 do září 1944 vycházel s několika výjimkami každý týden, takže v archivním fondu Památníku Terezín čítá téměř 800 stran. Původní inspirace prvorepublikovými časopisy (zvl. *Mladým hlasatelem*), která je velmi patrná i u dalších časopisů vydávaných chlapci v Terezíně, rychle ustupuje originální zralé podobě týdeníku s vlastní stavbou. Kromě obvyklých povídek, úvah, tematických článků, autorských básní a dobrodružných příběhů na pokračování se zde již od počátku objevuje několik dalších rubrik.

Především je to úvodník (autorem je většinou Valter Eisinger), který odráží vždy konkrétní situaci a problémy v terezínském Škidu a dále rubriky „Chvála a hana“ (zde zase obvykle publikoval své názory na život v heimu a chování některých chlapců Petr Ginz) a „Víte, že...“, která kromě obecných zajímavostí z okolního světa vtípnou formou glosovala situaci v Terezíně a chlapeckém kolektivu. Touto cestou se časopis stal bezprostředním výchovným nástrojem vychovatelů a aktivních členů samosprávy.

Zcela mimořádnou rubrikou jsou, podle našeho názoru, „Toulky Terezínem“. Zahájil ji na jaře 1943 Petr Ginz a v jejím rámci vzniklo několik desítek reportáží z různých míst terezínského ghetta – mj. z několika kuchyní, márnice či krematoria, sídla ozbrojené stráže ghetta nebo domova pro přestárlé. Psaní reportáží předpokládalo nejen rozvoj literárních schopností, ale často i dobrodružné (a možná i nebezpečné) pátrání po Terezíně a okolí. Vzhledem k tomu, že do reportáží se Petr Ginz postupně pokusil zapojit co nejvíce chlapců z domova, šlo v podstatě o (vyjádřeno dnešní terminologií) formu projektového vyučování a cestu jak prohlubovat a rozvíjet práci malých skupin i celého chlapeckého společenství (časopis byl předčítán vždy v pátek večer na tzv. plenární schůzi samosprávy). Navíc jsou dodnes tyto reportáže cenné nejen tím, že velmi detailně popisují jednotlivá místa v tehdejší Terezíně, ale i tím, že jsou psány svěžím jazykem tehdejších teenagerů, a tedy i jazykem velmi přístupným dnešním mladým lidem.

Během léta a začátkem podzimu 1944 se vytříbená forma a kvalita obsahu časopisu *Vedem* bohužel postupně vytrácí. Souvisí to nejen s nemocí Petra Ginze, ale s celkovou situací v Terezíně – čím dál více chlapců je zařazováno do transportů, takže počet obyvatel Domova 1 klesá, až je v létě 44 zrušen a zbylí chlapci jsou převedeni do Domova 9. V likvidačních transportech během září a října jsou pak spolu se svými vychovateli deportováni v podstatě všichni chlapci, takže v zimě 1944 ze všech obyvatel „Republiky Škid“ zůstal v ghettu pouze jediný – Zdeněk Taussig. Tomu se ale časopis *Vedem* podařilo zachránit. Většina ostatních chlapců byla zavražděna v plynových komorách (zpravidla v Birkenau). Ironií osudu pouhých několik týdnů před likvidací těchto komor samotnými nacisty ze strachu před postupující Rudou armádou.

Ve školním roce 2008/2009 realizovalo naše Soukromé reálné gymnázium Přírodní škola, o. p. s., (www.prirodniskola.cz) celoškolský projekt věnovaný holocaustu a nacistické perzekuci obecně. Chtěli jsme mladým lidem přiblížit tyto temné události prostřednictvím životních osudů a tvorby několika konkrétních osob. Mezi ně patřili i Petr Ginz, Hanuš Hachenburg a Jiří Kurt

¹ KASPEROVÁ, D.: *Výchova a vzdělávání židovských dětí v protektorátu a v ghettu Terezín*. Praha 2011.

Kotouč, kteří žili v Terezíně v již zmíněném Domově 1 a významně se podíleli na vydávání časopisu *Vedem*. Jejich příběhy a tvorba nadchly studenty i vyučující, a tak jsme se rozhodli i po skončení projektu v šíření jejich poselství pokračovat. Prvním krokem bylo vytvoření webových stránek věnovaných terezínské „Republice Škid“ a časopisu *Vedem*. Jejich první verze byla spuštěna začátkem prosince 2010 na adrese www.vedem-terezin.cz. Část textů je zde uvedena i v anglickém jazyce. V jejich struktuře jsme se chtěli držet hlavních rubrik, které byly v časopisu *Vedem* obvyklé.

Záložka „Žije republika Škid“ představuje život v Domově 1 očima řady přispěvatelů – najdeme zde kritické i pochvalné pohledy, můžeme zde sledovat, jaké problémy chlapecké společnosti každodenně řešilo. Články z časopisu *Vedem* jsou zde doplněné podrobnými vzpomínkami Erika Polaka, k dispozici je i audionahrávka škidovské hymny, kterou se nám v naší škole ve spolupráci s Jiřím Bradym podařilo zrekonstruovat a nazpívat. „Básně a povídky“ představují nejzajímavější literární díla, která v časopise vyšla. Přitom jsme se snažili, aby se na webových stránkách objevily především články, které dosud v monografiích a člancích o Terezíně a časopisu *Vedem* nebyly publikovány. Za pozornost stojí dvě nahrávky básní Hanuše Hachenburga, které zhudebnil pedagog našeho gymnázia Vít Novotný. Postupem času plánujeme rubriku rozšiřovat. „Toulky Terezínem“ navazují na již zmíněnou rubriku zavedenou Petrem Ginzem. Mají podobu interaktivní mapy Terezína a okolí. U ažděho zastavení je pak uveden stručný historický text o daném místě, současná, případně i historická fotografie a zpravidla jeden nebo i více článků z časopisu, které se k danému místu vztahují.

Postupem času jsme si uvědomili, že archivní materiály – dochované časopisy – jsou pro běžného uživatele jen velmi těžko dostupné (do té doby bylo možno studovat pouze jejich skeny v archivu Památníku Terezín). Díky podpoře Památníku Terezín se nám pak podařilo zpřístupnit na internetu všechny dochované skeny časopisu *Vedem*. Jsou k dispozici pouze pro prohlížení, nicméně v přehledné a uživatelsky příjemné aplikaci. Najdete je na adrese: <http://www.vedem-terezin.cz/vedem-online.html>.

I když byl časopis *Vedem* v terezínském i obecném měřítku výjimečný, chtěli jsme dát postupně prostor i dalším časopisům, které děti a mládež v terezínském ghettu tvořily.

V dalších měsících se nám podařilo zpřístupnit i časopis *Domov* a *Kamarád*. U každého z nich jsou na stránkách uvedeny základní informace o jejich vzniku, struktuře i osobnostech a osudu jejich tvůrců. Oba časopisy jsou pak, podobně jako *Vedem*, představeny prostřednictvím skenů všech dochovaných čísel. Za podporu při jejich zpřístupnění děkujeme především panu Danielu Glasovi (*Domov*) a Odedu Bradovi (*Kamarád*).

Při zpracovávání desítek textů z časopisu pro webové stránky jsme si znovu uvědomili, jak velký mají vzdělávací i obecně výchovný potenciál. Ale i to, jak náročné a zdlouhavé by pro vyučující bylo tyto materiály pro potřeby aktivit se žáky zpracovat. Proto jsme se rozhodli připravit a na webové stránky umístit materiály, které by se daly využít jak ve výuce, tak při exkurzích do Terezína, případně by byly vhodným materiálem i pro dějepisné kroužky nebo zájmové oddíly. Proto dnes najdete v oddělení „Hry, hádanky...“ na webu *Vedem*² několik pracovních listů pro práci žáků s vybranými čísly tohoto časopisu (dostupné ve skenech na těchto stránkách), kvízy k procvičení historie druhé světové války a holocaustu, prezentace představující terezínské ghetto, *Domov* 1 i časopis *Vedem* a osobnosti jeho tvůrců.

Za zvlášť cenné pak pokládáme dvě pomůcky (taktéž v podobě kompletně zpracovaných pracovních listů) určené pro pátrání žáků přímo ve městě Terezín. Využívají nejen textů z časopisu *Vedem*, ale i historických a současných fotografií. Jejich cílem je, aby se návštěva Terezína

² Dostupné z: http://www.vedem-terezin.cz/pracovni_listy_hry.html [cit. 20. 11. 2011].

neomezila jen na prohlídku expozic Památníku Terezín, ale pomohla učitelům, způsobem dětem blízkým, dát žákům poznat nejrůznější místa a zákoutí bývalého ghetta a jejich historii a zároveň na ně nechat více působit intenzivní terezínský genius loci. V jistém smyslu tak navazují i na ducha původních „Toulek Terezínem“, protože předpokládají pohyb skupin dětí v bývalém ghettu, jejich pátrání, psaní a spolupráci v týmu a práci s mapou.

Když jsme stránky spustil (a společně s nimi i facebookovou stránku, kde se snažíme umisťovat všechny aktuality, upozornění na další akce, výročí i novinky na našem webu www.facebook.com/vedem.terezin), zjistili jsme, že navzdory naší snaze o stránky projevují zájem spíše lidé střední a starší generace. Proto jsme se rozhodli přiblížit tematiku i dnešním teenagerům a zvolili jsme formu soutěže. V její propagaci a organizaci nám velmi pomohlo Židovské muzeum v Praze a také Památník Terezín. Soutěž nazvaná *Převezměte terezínskou štafetu* byla zahájena v září 2011 a má celkem tři kola.³ V prvním z nich, nazvaném O Petrův zápisník, soutěžili jednotlivci a jejich úkolem bylo nejen prokázat své znalosti historie druhé světové války a holocaustu, ale vžít se prostřednictvím svých fiktivních deníkových zápisků do situace chlapců a děvčat v době protektorátu. Do tohoto kola se zapojilo 125 soutěžících z 24 škol z různých míst České republiky. Druhé kolo v době odevzdání tohoto příspěvku stále probíhá. Nazvali jsme ho *Vedem dnes* a v jeho rámci se soutěžící (jsou to již vícečlenné týmy) mají do hloubky seznámit s vybranými články v časopise *Vedem* (a využít k tomu právě již zmíněné webové stránky) a na základě těchto poznatků pak vytvořit svůj vlastní časopis po vzoru rubrik v časopise terezínském. Třetí kolo by mělo proběhnout přímo v Terezíně – zde by se soutěžící z různých míst měli setkat a poznat, mj. pomocí výše zmíněných materiálů a aktivit z webu *Vedem*, jednotlivá místa a historii terezínského ghetta a setkat se s pamětníky tehdejších časů.

Naše aktivity stále pokračují a budeme rádi, pokud našich materiálů využije co nejvíc zájemců o tuto problematiku. Téma holocaustu a speciálně terezínských časopisů není jen záležitostí historie a literatury a jejich studia. Kromě metafyzického a psychologického rozměru má velký obecně výchovný potenciál. Dává totiž zahlédnout nejen temnoty v hlubině lidské duše, do které může za určitých okolností každý z nás klesnout, ale i sílu ducha těch, kteří navzdory všemu a všem dokázali hledat a uskutečňovat přátelství, dobro a krásu. Je výzvou k neustálému stanovování správného pořadí hodnot a usilování o skutečnou vnitřní i vnější svobodu. A z tohoto hlediska je toto téma trvalou výzvou a zároveň závazkem pro každého z nás.

Summary

Website Dedicated to the Creation of Youth in the Terezín Ghetto and their Use in Teaching

In years 1942–1944 was published a magazine *Vedem* in Terezín ghetto. It was published in secret by 13–16 yeared boys under the leadership of Peter Ginz and Kurt Kotouč. In these days they are 800 pages of this magazine in the Terezín Memorial. On these pages everyone can read many poems, novels and papers about life in Terezín. In the year 2010 students and teachers of the Nature school (high school in Prague) published a website about this topic – it is on: www.vedem-terezin.cz. Everyone could read here all the 800 pages of *Vedem* and many materials for school and history lessons.

³ Pro více informací viz: <http://www.vedem-terezin.cz/soutez> [20. 11. 2011].